
LYDKULTUR

Nye bevægelser i forskning og formidling

Contemporary histories of sound and hearing often open with a lament that this subject matter has too long been ignored in favor of studies of the written word or of vision. But over the last two decades, auditory history has entered the discipline with a vengeance – at the intersection of the history of music, the body, technology, medicine, disability, the environment, and everyday life.¹

Således skrev den amerikanske historiker Sonia Rosenfeld i artiklen On Being Heard: A Case for Paying Attention to the Historical Ear, der i 2011 gav en eksemplarisk oversigt over lydforskningens fremskridt igennem de foregående år. Her ti år senere har Sound Studies som forskningsfelt, fået endnu mere momentum, men har indtil videre ikke sat sig de store spor i en dansk kontekst.

Denne introduktion præsenterer feltet og særnummerets indhold.

Keywords: sound studies, lydkultur, museologi, lydhistorie, byens sprog

Dette temanummer af Kulturstudier udspringer af den voksende interesse for lyd- og lyttekulturer, der i de seneste år er spiret frem inden for en lang række af fag og forskningstraditioner. Fra musikvidenskab, etnologi, sprogstudier og historie til museologi, geografi, arkitektur, sociologi og medicin – for blot at nævne nogle. *Sound Studies* er feltets engelske samlebetegnelse, men den mangefacetterede, interdisciplinære forskning har endnu ikke fået en samlet betegnelse på dansk. Vi har i dette temanummer foreslået lydkultur eller lydkulturstudier. Feltet rettede sig i begyndelsen primært mod lyd*reproduktionens* historie med udgangspunkt i bl.a. mikrofonen, fonografen, telegrafens og telefonens opfindelse og betydning for lydopfattelser og lytteregimer. I dag betegner *sound studies* studiet af lyd og lytning i bredeste forstand, herunder lytningens og støjens kulturhistorie, lydens betydning for oplevelsen af rum og arkitektur samt en række museologiske, kunstneriske og antropologiske tilgange til lyd. Der er tale om et meget frugtbart og rigt forskningsfelt, der samtidig er karakteriseret ved en dy-

1 Rosenfeld 2011, s. 317.

namisk og kritisk metode- og teoriudvikling.² En strøm af håndbøger og *readers* i lydkulturstudier er i sig selv en stærk indikation på feltets konsolidering, men studier af lyd og perception af lyd synes i det hele taget at have tiltaget sig en stadig større rolle indenfor kulturhistorien siden starten af 1990erne.³

Sideløbende med opblomstringen inden for lydformidlingens område i form af bl.a. lydbøger, podcasts, lydkunst og lydformidling på museerne (en slags lydmediets genkomst) kan interessen for lyd- og lyttekulturer opfattes som en del af de seneste årtiers opprioritering af sanse- og følelseshistorie mere generelt.⁴ Og som et, nogle vil sige nødvendigt, opgør med ”synets hegemoni” i moderne tid.⁵

Dette særnummer af Kulturstudier indeholder i alt otte artikler, der både hver især og kollektivt kaster nyt lys over de forskellige tendenser inden for studiet i lydkultur. Med denne indledning ønsker vi fra redaktionens side at indramme artiklerne og klæde læseren på via først en lydhistorisk oversigt og dernæst en introduktion til den teoridannelse og metodeudvikling, der knytter sig til studiet af støj og stilhed. Og endelig en introduktion til brugen af lyd i formidling og forskning på de kulturhistoriske museer i Danmark.⁶

Lydkultur – en forskningsoversigt

Gennem de seneste årtier har den internationale forskning i lydkultur udviklet sig kraftigt med forskere som Murray Schafer, Barry Truax, Alain Corbin, Jonathan Sterne, Mark M. Smith, Emily Thompson, Peter Payer, Steven Feld og Karin Bijsterveld som nogle af bannerførerne. Herigennem er skabt en øget forståelse for, hvad lyd er og gør ud fra et kulturhistorisk eller kulturanalytisk ståsted.⁷ Undervejs er der også sket et opgør med dét, nogle har kaldt synets hegemoni. Et opgør, der blandt andet har anskueliggjort, hvordan der i hvert fald siden midten af 1800-tallet er sket en fundamental forandring af såvel lytteoplevelsens betingelser som adfærdsnormer omkring det at høre og lytte i kølvandet på urbanisering, industrialisering og mekanisering på den ene side og fremkomsten af lydoptagelses- og lydtransmissionsteknologier på den anden.

2 En glimrende oversigt over den historiske del af forskningsfeltet findes i Rosenfeld 2011 samt Morat 2014.

3 Fx Pinch og Bijsterveld 2012 og Sterne 2012.

4 For en introduktion til det følelseshistoriske felt: se Vallgård 2013. Vedr. sansehistorien, se Smith 2007.

5 Levin 1993.

6 Denne redaktionelle indledning giver en introduktion til feltet og særnummerets indhold men er ikke tænkt som et selvstændigt forskningsbidrag og er derfor ikke fagfællebedømt.

7 Se fx Schafer 1994/1977; Corbin 1998; Payer 2007; 2018; Bijsterveld 2001; 2008; Thompson 2004; Feld 2015; Sterne 2003.

Afledt af denne erkendelse har lydforskere kastet sig over lydens, hørelsens og lytningens kulturhistorie. Hvilken rolle spillede lyden i de tidligt moderne og førmoderne samfund? Og hvilken rolle spillede lyd og auralitet i de moderne samfunds tilblivelse? Har "auditive regimer" spillet en lige så vigtig rolle i skabelsen af den moderne subjektivitet som "synsregimer"? Og hvilke andre dimensioner af historien er blevet overset gennem privilegeringen af historiens visuelle dimension?

Lyd og lytning opfattes i stigende grad som et transversalt og komplekst fænomen, der med fordel kan analyseres på tværs af discipliner, sanseerfaringer og kulturer. På dansk grund har vi endnu kun oplevet de første krusninger af en ny bølge af kulturanalyser inden for feltet med tilgængeliggørelses- og dokumentationsprojektet LARM som et af de væsentligste.⁸ For ældre historiske perioder har bl.a. Ulrik Langen, Johan Heinsen og Kasper H. Andersen ligeledes bidraget med hovedsageligt empirisk orienterede analyser.⁹ I et bredere nordisk perspektiv må Frank Meyers arbejde med norsk lydhistorie og diskussioner af lydhistorien som selvstændigt felt betegnes som et pionerarbejde.¹⁰

Internationalt tog den kulturanalytiske lydforskning for alvor fart med den canadiske komponist Raymond Murray Schafers epokegørende studie *The Tuning of the World* fra 1977, der introducerede *soundscapet* som begreb og analyseform og særligt har vundet udbredelse efter genudgivelsen i 1994.¹¹ Den franske historiker Alain Corbin var en anden af feltets pionerer, og hans værk *Village Bells – Sound and Meaning in the French Countryside* fra 1998 står stadig som en milepæl i den lydhistoriske forskning i kraft af dets kobling af empiriske studier af kirkeklokkernes materialitet med de sociale og strukturelle forskydninger under samfundets modernisering og sekularisering. I kølvandet på Corbin og Schafer har andre historikere og kulturforskere videreudviklet forskningsfeltet og øget både spændvidden af metodiske og teoretiske tilgange og forståelsen af samspillet mellem lyd, individ og samfund.¹² Inden for den kulturhistoriske forskning har interessen især samlet sig omkring forskelle mellem by og land, moderne og førmoderne lyduniverser og lyttekulturer og ikke mindst lydens rolle i forhold til lokal identitet, erindringskultur og social disciplinering.¹³

I de seneste år har lydkulturforskningen bevæget sig væk fra den empiriske kortlægning af fortidens lyduniverser og enkeltlyde, der i høj grad var Schafers projekt, og i stedet rettet opmærksomheden mod lydens betydning for skabelsen og omskabelsen af sociale rum og menneskelige relationer. En version af denne

8 Se Jensen, Kreutzfeldt, Michelsen og Svendsen 2015.

9 Langen 2009; Heinsen 2017; Andersen 2020.

10 Meyer 2015 og 2018.

11 Murray Schafer 1994/1977.

12 Se fx Corbin 1998; Payer 2018; Smith 2001.

13 Rosenfeld 2011.

forskning kan kaldes *history of aural culture* og omfatter studier af lytteregimer og adfærdsnormer men også den arkitektur og materialitet, som danner ramme for lydoplevelser.¹⁴ Kildematerialet til denne type studier strækker sig fra klager over støj og strategier og metoder for støjbekæmpelse til påskønnelsen af lyd i koncertsalen, teatret og under museumsbesøget.¹⁵ I både klager og påskønnelse indgår en række kulturelle og sociale dannelsesprocesser og hierarkietableringer, som ligeledes har været genstand for flere studier.¹⁶ Også i etnologien har samspillet mellem materialitet og soundscapes fået opmærksomhed,¹⁷ ligesom affektive og kropslige effekter af lyttepraksisser er blevet undersøgt.¹⁸

Lydfænomeners flygtige og diffuse karakter er en særlig udfordring, når det gælder studiet af fortidens lyduniverser. Den kulturhistoriske lyd- og sansehistoriske forskning har derfor været præget af omfattende metodeudvikling og kreativ anvendelse af andre kilder og nye undersøgelsesformater, fx fotos, malerier, akustikundersøgelser og kortlægning af soniske effekter som fx *masking* og *propagation*.¹⁹ Samtidig har analyser af bestræbelser på at fastholde og indsamle lyde været centrale for feltet.²⁰

Støj og magt

En særlig dimension af lydforskningen vedrører støj som begreb og fænomen og ikke mindst, hvordan en analytisk opmærksomhed kan bruges til at belyse de magtforhold, der ligger til grund for italesættelsen, brugen og bekæmpelsen af støj i forskellige samfund. I tidligt moderne samfund var støj som en demonstration af magt en vigtig del af iscenesættelse under fx kroningsceremonier og andre officielle begivenheder men også i bl.a. kirkens monopol på anvendelsen af klokker til markering af trossamfundets dagsrytme og kronologi.

Dette er blandt andet temaet i historikeren Kasper H. Andersens artikel *Kongens kakofoniske kroning*. Andersen benytter Raymond Murray Schafers begreb om *soundscapes* – i Andersens oversættelse: lyduniverser – til en analyse af de lydige aspekter af Frederik 2.s kroning i renæssancens København. Dermed udvider Andersen feltet for sensoriske analyser af magt og status – særligt i forbindelse med kroningsceremonier. Med udgangspunkt i præsten Rasmus Hansen Reravius' retrospektive og digteriske gengivelse af begivenheder og stemninger under og omkring kroningen viser Andersen, hvordan de sædvanlige københavnske lyd-

14 Thompson 2004.

15 Se fx. Smith 2014.

16 Se fx Boutin 2015; Simpson 2016; Llano 2018.

17 Damsholt 2008.

18 Bendix 2000.

19 Sonia Rosenfeld 2011; se også Augoyard og Torgue, red. 2006.

20 Jvf. Kamilla Hjortkærs artikel i dette særnummer.

universer blev overtaget og transformeret gennem kongemagtens bevidste brug af auditive virkemidler i manifesteringen af magt. Artiklen kortlægger, hvordan kroningsritualet konkret forandrede byens rum ved at sætte dens hverdagslige lyduniverser ud af drift og overdøve dem med det, som Peter Bailey har kaldt *sacred noise*: støj, der markerer den støjendes sakrale og/eller hierarkiske position i samfundet. Undervejs overvejes rækkevidden af de forskellige lydbegivenheder som fanfarer, kanonsalutter, orkestermusik og lansekampe i byens rum, samt hvordan hele kroningsfesten og særligt dens lydige dimensioner er blevet oplevet af forskellige borgere.

Men klager over støj fra naboer og omgivelser er også udtryk for magtstrukturer på et mere individuelt plan. Ifølge den franske historiker Alain Corbin kan forandringer i italesættelsen af støj og uacceptable lyde og lydniveauer ikke kun tages som udtryk for et progressivt højere og mere vedvarende støjniveau over tid. Forandringerne er forankret i sociokulturelle processer og identitetsbaserede strategier, der både betinger udpegningen af problemerne og strategier for deres løsning. Når der i 1800-tallets Frankrig findes en voksende modvilje mod ringning med kirkeklokker skyldtes det således ikke, at klokkerne ringede med en højere lyd eller blev flere. Klagerne afspejlede i stedet en ny livsstil og sensibilitet hos middelklassen, der sænkede deres tolerancetærskel overfor både støj og stank.²¹ De stod senere op og gik senere i seng, hvorved deres *kronobiologi* kom ud af trit med kirkernes traditionelle ringetider.

I historikeren Jakob Ingemann Parbys artikel *Fremtidens lyd* går vi på opdagelse i 1800-tallets lyduniverser med udgangspunkt i århundredets såkaldte "lydrevolution", som ifølge forfatteren bestod af tre elementer. For det første medførte industrialiseringen, at byerne blev påvirket af nye former for lyd og støj, der på et helt konkret plan ændrede byens lyduniverser i byrummet, i og omkring byens arbejdspladser og i relationen mellem naboer. For det andet foregik, først i bestemte brancher som medicin og telegrafi, men efterhånden også i samfundet mere generelt, en forædling og specialisering af individuelle lyttefærdigheder, der skabte nye *virtuose lyttere* og gjorde tiden til en *auskultativ* æra – en æra forankret i lydoplevelser. For det tredje blev der med baggrund i den voksende fascination af lyd udviklet teknologier til at optage, transmittere og reproducere lyd, og i mødet mellem den teknologiske udvikling og den moderne by skete en demokratisering af de lyttepraksisser, der var udviklet inden for medicinens og telegrafiens nicher tidligere i 1800-tallet. I artiklen undersøges det, hvordan den industrialiserede bys lydlandskaber og enkeltlyde under lydrevolutionen blev håndteret og italesat på gadeplan, i fabrikken og i hjemmene med udgangspunkt i blandt andet avisartikler, erindringsmateriale og den københavnske sundhedskommissions protokoller.

21 Corbin 1999; se også Corbin 1986, p. 57–59.

Industrialiseringens støj har helt fra begyndelsen været en integreret del af den lydhistoriske forskning, der hos Schafer og hans kollegaer i *World Soundscape Project (WSP)* var præget af en normativ og historisk forståelse af støj. Overordnet set opererede det meget ambitiøse projekt med dels en praktisk dimension, hvor man via optagelser dokumenterede lokale *soundscape*s (se nedenfor) rundt omkring i Canada, dels en aktivistisk dimension, hvor Schafer og hans kollegaer forsøgte at udvikle metoder til at øge befolkningernes interesse for lydøkologi og for bevarelsen af lydfænomener, der var ved at forsvinde. Ifølge Schafer og hans meningsfæller havde mennesket igennem historien bevæget sig mod en stadig mere støjende omverden på den ene side og en stadig større grad af vedvarende baggrundsstøj på den anden, der gradvist udviskede oplevelsen af distinkte lyde.²² Lydens betydning for de menneskelige samfund havde både en historisk dimension – førmoderne samfund var mindre støjende og mere hi-fi end nutidens – og en rumlig dimension – byer var mere støjende og mindre hi-fi end landet.²³

Siden har forskere og kunstnere som Steven Feld og Sophia Arquette kritiseret Schafer og hans tilhængeres deterministiske forståelse af lydhistorien og normative opdeling af lydlandskaber i henholdsvis naturlige og unaturlige lyde og lytteoplevelser.²⁴ Støj blev hos Schafer især defineret som menneskeskabt støj fra fx industri og trafik, mens naturens 'støj' i form af fx tordenskrald eller storme pr. definition blev betragtet som et gode.

Som alternativ til Schafers normative forståelse af støj har musikologen David Novak foreslået at definere støj som *afvigende sonisk adfærd*.²⁵ Den engelske historiker Peter Bailey har i samme ånd defineret støj som *fejlplaceret lyd (sound out of place)* i en parafrasering af antropologen Mary Douglas' klassiske definition af snavs som *fejlplaceret materie (matter out of place)*.²⁶ En etikette for alle de begivenheder og fænomener, der "udvisker, mudrer, modsiger eller på andre måder forvirrer et samfunds etablerede klassificeringer".²⁷

Som et alternativ til denne dikotomi har man inden for lydøkologien arbejdet med en mere nuanceret registratur, som blandt andre er udfoldet af amerikanerne Peter S. Coates og Bernie Krause.²⁸ I artiklen *Lavmælte Lillehammer og frenetiske Florø* gennemgår lydhistoriker Frank Meyer lydteoretikeren Bernie Krauses teoretisk-metodiske arbejde. Meyer placerer Krauses arbejde i relation til andre lydteoretikere, især Raymond Murray Schafer, og demonstrerer det heuristiske potentiale ved Krauses teori via komparationer af akustiske miljøer i to norske

22 Schafer 1994, s. 272

23 Se også Andersen 2020.

24 En sammenfatning af kritikken findes i Kelman 2010.

25 Novak 2015.

26 Bailey 1996, s. 23; Douglas 1966; Bijsterveld 2008, s. 37. Se også Goldsmith 2012, s. 2; Atkinson 2007, s. 1905

27 Mary Douglas 1968.

28 Coates 2005; Krause 2015.

lokalsamfund, Florø og Lillehammer. Meyer fokuserer især på at bringe Krauses holistiske forestilling om lydøkologi i spil, hvor et lokalt lydmiljø ansues som en integreret hele af geofoni (naturlige lyde fra ikke-biologiske lydkilder), biofoni (naturlige lyde af ikke-menneskelig karakter f.eks. dyr) og antropofoni (de menneskeskabte lyde). Artiklen gør det samtidig tydeligt, at der er store gevinster ved at anvende komparative metoder, når man arbejder med lyd i en historisk og geografisk kontekst.

Støj og stilhed i det 21. århundrede

Ved overgangen til det 21. århundrede er byerne, særligt i Vesten, i stigende grad under forvandling. Gentrificeringen af centrale bydele og kvarterer med henblik på at gøre byen mere attraktiv for middelklassens børnefamilier har ændret dens sociale sammensætning og tilført nye befolkningsgrupper. De nye indbyggere stiller ofte andre krav til såvel boligen som livet i byen, hvilket har medvirket til, at byen sine steder har udviklet sig til det, digteren Søren Ulrik Thomsen med en vis sarkasme har kaldt ”parcelhuse på højkant”.²⁹ I processen er spørgsmålet om støjgener dukket op på ny og boombokse, gadefester og støjafskærmning blevet en voksende dagsorden i debatten om byudviklingen og i byplanlægningen. På den ene side bliver stærkt trafikerede gader belagt med støjdæmpende asfalt eller indkapslet af jordvolde eller støjdæmpende hegn, der har til formål at bremse den sundhedsskadelige støj men samtidig fjerner relationen mellem det pulserende byliv og boligen. På den anden side får stadig flere borgere indrettet altan, der eksponerer dem for støjen fra bl.a. trafik, byggeri – og boombokse. Man forsøger samtidig at adskille familielivet fra byens puls gennem indretningen af gårdrum og etableringen af badeanlæg og legepladser. Det er denne parcelhusagtige transformation af byens traditionelle tæthed, som bl.a. Søren Ulrik Thomsen opponerede imod.

Coronanedlukningen har båret yderligere ved til debatten om og interessen for forholdet mellem støj og stilhed i byens offentlige og private zoner. Lydforfatterne Marie Koldkjær Højlund, Morten Breinbjerg og Anette Vandsøs *Coronakarantænnens soundscape og det soniske medborgerskab* ser nærmere på netop spørgsmålet om lyd og rettigheder, der blev tydeliggjort under COVID-epidemien og nedlukningen af samfundet i foråret 2020. De tre forfattere belyser dette gennem tre konkrete cases: fællessang under corona, post-corona-konflikter med soundbokse i det offentlige rum, samt de nære mikro-afstemninger i hjemmet og introducerer herefter begrebet *sonisk medborgerskab* som en nytænkning af Schaeffers soundscape-begreb i studiet af lydlige hverdagsmiljøer. Det soniske

29 Søren Ulrik Thomsen: ”Parcelhus på højkant”, kronik i Politiken 8.4. 2002.

medborgerskab indeholder et 'afstemt' perspektiv, hvor det sansende subjekt forhandler sin affekt og krop i forhold til et individuelt oplevet rum, frem for Shafers fokus på den 'stemte' forhandling af lyd. Begrebet understreger det forhandlende, komplekse, rodede, performative og affektive forhold i menneskets relation til hverdagens lyd miljøer.

I lydforskeren og antropologen Holger Schultzes artikel *Habitat and Experience* analyseres de ambivalente og modsatrettede aspekter af borgernes forhold til lyd i det 21. århundredes byer via en lyd antropologisk og kropslig tilgang til lyd, der også trækker på teori og metoder fra den soniske materialisme.³⁰ Han undersøger dels dét, han kalder borgernes *lydsignaturer* og tilfældige lydlige spor i deres afsondrede liv i adskilte, men forbundne rum i byen. Dels undersøger han spændingen mellem de tillærte og bekræftede normer for artikulationen af lyd i byernes hverdagsliv, og indbyggernes trang til at undslippe disse normer – dét, han kalder 'flugten fra storbyens soniske protokoller'.

I sprog- og dialektforskeren Pia Quists artikel er det ikke støjen men byens forestillede sprogforskelle, der er i fokus. Med udgangspunkt i blandt andet semiotikeren Roland Barthes' forståelse af byens lyd som et sprog og på baggrund af onlineindsamling af fortællinger om sprog og dialekt i København fra 2020, undersøger Quist deltagerens oplevelser af byens sprog. Og ikke mindst oplevelsernes betydning for deres identifikation af konkrete steder i byen og i nogle tilfælde også deres tilknytning til og stereotypisering af bestemte kvarterer, typer og grupperinger. I forlængelse af lydforskningens interesse for lydens perception og kulturelt bestemte fortolkning findes der også i sprogforskningen – særligt den perceptuelle dialektologi og folkelingvistikken – en stærk interesse for at afdække perceptioner af og holdninger til sprog og dialekter. Blandt nutidens københavnere finder en stor grad af fortolkning sted i oplevelsen af sprogforskelle imellem de københavnske kvarterer. Deltagerne har fx nogle meget faste forestillinger om hvor, der tales rigsdansk/højkøbenhavnsk, og hvor man finder 'det hårde sprog med flade a'er' (lavkøbenhavnsk). Forestillinger, der ikke kan dokumenteres af sprogforskere, men som understreger, at sprogets lyde indgår som tegn i den altid igangværende produktion af byens mange betydninger. De 51 indsamlede fortællinger reproducerer forestillinger om arbejderklassens sprog som fladt, grimt og groft, men også autentisk, og middelklassens sprog som pænt, korrekt og neutralt, men også affekteret, og derudover en mere generel forestilling om naturlige affiniteter mellem sprog, steder og identiteter, som forstyrres af mobilitet.

30 Schulze 2018; 2021; Cox 2011; Voegelin 2014.

Lyd på museum

Den voksende interesse for lyd og lyttekultur inden for forskellige forskningsfelter har i kombination med populariteten af podcasts og andre former for lydformidling også haft indflydelse på museernes forskning og formidling. Det afspejler sig både i den intensive brug af lydbåret formidling på ny- eller genåbnede museer som Tirpitz, Københavns Museum og Frihedsmuseet, men også i en øget brug af lyd på bl.a. Nationalmuseet, Glyptoteket, SMK, Forsorgsmuseet, Moesgaard og i den Gamle By. Desuden har flere musealt forankrede forskningsprojekter fået midler til at videreudvikle lydorienteret forskning, indsamling og formidling. Veluxfondens Museumsprogram har således siden 2019 bevilget midler til en række større projekter, herunder *Soundscapes i autentiske bygninger*, *Stemmer fra Værftet* og *Lyden af Hovedstaden*.³¹ Deltagerne i sidstnævnte projekt har været initiativtagere til nærværende temanummer. I 2020 gav Danmarks Frie Forskningsråd desuden midler til projektet *Soundscapes of Rosenborg*, der i samarbejde med Kongernes Samlinger udforsker lydoplevelser og lyttestrategier i Rosenborg Slots hofliv og arkitektur i 1600-tallet.³²

Lydens museale renæssance har dog hidtil ikke været genstand for større museologiske eller didaktiske undersøgelser på dansk grund.³³ I artiklen *Tidsvidner som museumsformidling* sætter historikerne Anne Brædder og Iben Vyff derfor fokus på brugen af det, de kalder "tidsvidner" i museale udstillinger. Det sker gennem to kritiske analyser af udstillinger på henholdsvis Forsorgsmuseet og i Den Gamle By. I artiklen undersøger Vyff og Brædder, hvordan brugen af andre stemmer end kuratorernes fungerer i de valgte museers formidling med udgangspunkt i Silke Arnold-de Simines studier af museal autenticitet og den tyske forsker Steffi de Jongs begreb om tidsvidner.³⁴

I analysen viser de, hvordan brugen af tidsvidner på den ene side skaber større empati og indlevelse hos publikum og samtidig er autentificerende i forhold til publikumsoplevelsen og udstillingernes budskab, særligt når der er en klar sammenhæng mellem det medierede indhold og de udstillede genstande. På den anden side forholder de to forfattere sig kritisk til museernes tilbøjelighed til at usynliggøre museets rolle i kurateringen og den nogle gange meget eksplicite italesættelse af, at museerne gennem tidsvidnerne afgiver eller i hvert fald deler det kuratoriske ansvar med almindelige mennesker. Tidsvidnerne risikerer igennem medialiseringen i en museal udstillingsammenhæng at blive eksponenter for no-

31 <https://cphmuseum.kk.dk/artikel/lyden-af-hovedstaden>; <https://lydensby.dk/nyheder/struer-museum-vil-lave-autentisk-lyd-fra-dengang/>; <https://helsingormuseer.dk/vaerftsmuseet/stemmer-fra-vaerftet/>

32 <https://dff.dk/cases/forskere-genskaber-300-ar-gamle-lyde-fra-rosenborg-slot>

33 Undtagelser er bl.a. Mortensen 2012; Lønstrup og Rørdam Larsen 2021; Parby 2021.

34 De-Simine; de Jong 2018.

get, som ikke er deres egen dagsorden, fordi deres erindringsarbejde opleves som autentiske vidnesbyrd. I stedet anbefaler Vyff og Brædder, at museerne meget tydeligere varedeklarerer deres rolle i denne type sammenhænge.

I artiklen *Soundwalks og lyttedagbøger* ser museumsinspektør Kamilla Hjortkjær nærmere på, om og hvordan museer i fremtiden ikke kun skal bruge lyd i formidlingen men også indsamle lyd som en del af kulturarven, hvad flere lydforskere og -kunstnere gennem tiden har advokeret for. Artiklen er en del af Hjortkjærs ph.d.-projekt ved Performance Design på RUC samt Greve Museum. Projektet skal bl.a. afprøve konkrete metoder og tilgange til museernes kortlægning og indsamling af lyd. Artiklen bygger på en test af *soundwalks* samt lyttedagbøger i en borgerinddragende lyddokumentation, der især har fokus på, hvordan man kan bruge de valgte metoder til at få indblik i borgernes tilskrivning af betydning til samtidige lydoplevelser, der kan være med til at kvalificere og føje proveniens til en museal indsamling af lyd. Artiklen opstiller undervejs nogle hypoteser om, hvorfor lyd ikke i skrivende stund er en integreret del af de danske, kulturhistoriske museers indsamlingsstrategier og kortlægger også *soundwalkens* historik og anvendelse andre steder i verden, inden det konkluderes, at metodens potentiale kalder på en fortsat videreudvikling; andre museer og kuratorer inviteres til at bidrage til dette.

Tilsammen giver temanummerets artikler et bredt og varieret billede af lydforskningens muligheder og perspektiver, og det er temareaktionens håb, at Kulturstudiers læsere vil finde inspiration til yderligere auditiv fordybelse i deres omverden efter endt læsning.

Temareaktionen: Jakob Ingemann Parby, Anne Folke Henningsen, Louise Skyggebjerg, Mikkel Thelle og Kasper H. Andersen.

Litteratur

- Andersen, Kasper H. 2020: "Hvis man spidsede ører. Lyduniverser på land og i by i middelalderens Danmark" i Mikkel Leth Pedersen og Mikkel Thelle, red.: *Land og by på tværs 1000-1800 – Festskrift til Bjørn Poulsen*. Århus Universitetsforlag, s. 489-518.
- Arnold-De Simone, Silke 2013: *Mediating Memory in the Museum*. Palgrave/Macmillan. doi.org/10.1057/9781137352644
- Atkinson, Rowland. 2007: "The Ecology of Sound: The Sonic Order of Urban Space" in *Urban Studies*, 44:10, s. 1905-1917. doi.org/10.1080/00420980701471901
- Attali, Jacques 1985: *Noise: The Political Economy of Music*, oversat af Brian Massumi fra *Bruits: Essai sur l'économie politique de la musique*. Paris, 1977. Manchester UP.
- Augoyard, Jean-François and Henry Torgue (red.) 2006: *Sonic Experience: A Guide to Everyday Sounds*. McGill-Queen's University Press.
- Bailey, Peter. 1996: "Breaking the Sound Barrier: A Historian listens to noise" i *Body & Society*, 2:2, s. 49-66. doi.org/10.1177/1357034X96002002003
- Bendix, Regina 2000: "The Pleasures of the Ear: Toward an Ethnography of Listening" i *Cultural Analysis*, 1, s. 33-51.
- Bijsterveld, Karin. 2001: "The Diabolical Symphony of the Mechanical Age: Technology and Symbolism of Sound in European and North American Noise Abatement Campaigns, 1900-40" i *Social Studies of Science*, 31:1, s. 37-70
- Bijsterveld, Karin. 2008: *Mechanical Sounds: Technology, Culture, and Public Problems of Noise in the Twentieth Century*. MIT Press.
- Boutin, Aimée 2015: *City of Noise: Sound and Nineteenth Century Paris*. UI Press.
- Coates, Peter A. 2005: "The Strange Stillness of the Past: Toward an Environmental History of Sound and Noise" i *Environmental History*, 10:4, s. 636-665.
- Corbin, Alain 1998: *Village Bells: Sound & Meaning in the 19th Century French Countryside*. Columbia University Press.
- Corbin, Alain 1986: *The Foul and the Fragrant: Odor and the French Social Imagination*. Harvard University Press.
- Cox, Christopher: "Beyond Representation and Signification: Toward a Sonic Materialism" i *Journal of Visual Culture*, 10:2, s. 145-161.
- Damsholt, Tine 2008: "The Sound of Citizenship" i *Ethnologia Europaea*, 38:1, s. 56-65.
- de Jong, Steffi 2018: *The Witness as Object*. Berghahn. doi.org/10.2307/j.ctv3znzsd

- Douglas, Mary. 1966: *Purity and Danger*. Routledge.
- Douglas, Mary. 1968: "Pollution." In David L. Sills red.: *International Encyclopedia of the Social Sciences*, s.336-341. London: Macmillan.
- Feld, Steven 2015: "Acoustemology" i Novak, David og Sakaneeky, Matt, red.: *Keywords in Sound*. Duke University Press, s. 12-21. doi.org/10.1215/9780822375494
- Goldsmith, Mike 2012: *Discord: The Story of Noise*. Oxford University Press.
- Heinsen, Johan 2017: *Mutiny in the Danish Atlantic World: Convicts, sailors and a dissonant empire*, Bloomsbury Academic. doi.org/10.5040/9781350027381.
- Jensen, Erik Granly, Kreutzfeldt, Jakob, Michelsen, Morten og Svendsen, Erik (red.) 2015: *Radioverden: Auditiv kultur, historie og arkiver*. Aarhus Universitetsforlag.
- Kelman, Ari Y. 2010: "Rethinking the Soundscape: A Critical Genealogy of a Key Term in Sound Studies". *The Senses and Society*, bd. 5, nr. 2, s. 212–234.
- Krause, Bernie 2015: *Voices of the Wild: Animal Songs, Human Din, and the Call to Save Natural Soundscapes*: Yale University Press.
- Langen, Ulrik 2009: "Den æresløse ordensmagt – Kampen om byrummet mellem vægtene, gardere og pøbel i 1700-tallets København" i *Fortid og Nutid*, 2009:1, s. 83-106.
- Levin, David Michael, red. 1993: *Modernity and the Hegemony of Vision*. Berkeley.
- Llano, Samuel. 2018: "Mapping Street Sounds in the Nineteenth-Century City: A listener's guide to social engineering" i *Sound Studies*, (May 2018), s. 1-19.
- Lønstrup, Ansa og Rørdam Larsen, Charlotte 2021: "Animerende lyd" i Lise Skytte Jacobsen; Ane Hejlskov Larsen; Vinnie Nørskov: *Museologi mellem fagene*. Aarhus Universitetsforlag, s. 291-316.
- Meyer, Frank 2015: Gjennom lydturen! Internasjonal forskning om historiske klangunivers og lyden af historien, i *Norsk Historisk Tidsskrift*, 94, s. 357-383
- Meyer, Frank (red.) 2018: *Norges lyder. Stabbursklokker og storbykakofoni*. Oslo.
- Morat, Daniel, (red.) 2014: *Sounds of Modern History: Auditory Cultures in 19th- and 20th-Century Europe*. Berghahn.
- Mortensen, Christian Hviid 2012: "A Museological Approach: Radio as Immaterial Heritage", i *Sound Effects – An Interdisciplinary Journal of Sound and Sound Experience*, 2, s. 21-35.
- Müller, Jürgen 2012: "The Sound of History and Acoustic Memory: Where Psychology and History Converge." i *Culture & Psychology*, 18:4, s. 443–464. doi.org/10.1177/1354067X12456716

- Novak, David 2015: "Noise" i David Novak and Matt Sakakeeny (eds.), *Keywords in Sound: Towards a Conceptual Lexicon*. Duke University Press, s. 125-138.
- Parby, Jakob Ingemann 2021: "Stemmer fra kolonierne. Et kritisk blik på Nationalmuseets nye permanente koloniudstilling" i *Historisk Tidsskrift*, 120:1, s. 219-41.
- Payer, Peter 2018: *Der Klang der Grossstadt – Eine Geschichte des Hörens, Wien 1850-1914*, Böhlau Verlag.
- Payer, Peter 2007: "The Age of Noise – Early Reactions in Vienna", *Journal of Urban History*, 33:5, s. 773-793.
- Pinch, Trevor og Bijsterveld, Karin, red.: *The Oxford Handbook of Sound Studies*. Oxford.
- Rosenfeld, Sonia 2011: "On Being Heard: A Case for Paying Attention to the Historical Ear" i *American Historical Review*, 116:2, s. 316-334.
- Schafer, R. Murray 1969: *The New Soundscape: A Handbook for the Modern Music Teacher*. Associated Music Publishers. New York.
- Schafer, Raymond Murray 1977/1994: *The Soundscape. Our Sonic Environment and the Tuning of the World*, Rochester, Vermont: Destiny Books.
- Schulze, Holger 2018: *The Sonic Persona*, New York: Bloomsbury Academic.
- Schulze, Holger 2021: *The Bloomsbury Handbook of the Anthropology of Sound*, New York: Bloomsbury Academic.
- Simpson, Paul. 2016: "Sonic affects and the production of space: 'Music by handle' and the politics of Street Music in Victorian London" i *Cultural Geographies*, 24:1, s. 89-109. DOI: 0.1177/1474474016649400
- Smith, Mark M. 2001: *Listening to Nineteenth Century America*. London/Chapel Hill.
- Smith, Mark M. 2011: "The Garden in the Machine: Listening to Early American Industrialization" in *Handbook of Sound Studies*, ed. Karin Bijsterveld and Trevor Pinch. Oxford UP.
- Smith, Mark M. 2014: "Futures of Hearing Pasts" in Morat, red.: *Sounds of Modern History: Auditory Cultures in 19th and 20th Century*. Berghahn.
- Sterne, Jonathan 2003: *The Audible Past: Cultural Origins of Sound Reproduction*. Duke University Press.
- Sterne, Jonathan 2012: *The Sound Studies Reader*. Abingdon.
- Thompson, Emily 2004: *The Soundscape of Modernity: Architectural Acoustics and the Culture of Listening in America, 1900–1933*. MIT Press.
- Vallgård, Karen 2013: "Følelshistorie – Teoretiske brudflader og udfordringer" i *Kulturstudier*, 4:2, s. 87-113. doi.org/10.7146/ks.v4i2.15521
- Voegelin, Salome 2014: *Sonic Possible Worlds: Hearing the Continuum of Sound*. Bloomsbury Academic.